

BOLANI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i05.078>

Esonova Malohat Akilovna
Qo'qon davlar universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolani maktab ta'limiga tayyorlashning pedagogik asoslari hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining maktabga tayyorlov guruhlarid ta'biyachi-pedagoglar duch kelayotgan ba'zi muammolar haqida fikr yuritilgan hamda ilmiy pedagogik-psixologik yechimlar berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, maktabgacha tarbiya, zamonaviy metodika, maktab ta'limiga tayyorgarlik darajasi, mustaqillik, ta'lim tizimi, rivojlantirish, faoliyat xususiyatlari

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF PREPARING A CHILD FOR SCHOOL

Malokhat Akilovna Esonova
Kokand State University

Abstract: This article examines the pedagogical foundations of preparing a child for school and some of the challenges faced by teachers in preschool preparatory groups. It also offers scientifically based pedagogical and psychological solutions.

Keywords: education, preschool education, modern methodology, level of readiness for school education, independence, education system, development, characteristics of activity

Bolani maktab ta'limiga sifatli tayyorlash-maktabgacha ta'lim tashkilotining asosiy vazifasidir. Agar maktabgacha davrda bola normal rivojlangan bo'lsa, uning jismoniy va aqliy rivojlanishiga hech qanday kuchli ta'sirlar bo'lmagan bo'lsa, unda bola yetti yoshda maktabda ta'lim olish darajasiga yetadi. Ammo ba'zi oilalar va bog'chada maktabga tayyor bo'lmagan bolalar ham uchraydi. Bunday bolalar mutaxassis nazoratida maxsus tekshiruvdan o'tishadi va o'qishga tayyorgarligi darajasi haqida mutaxassis xulosa chiqaradi. Bolaning o'yinqaroqligi, mustaqil bo'la olmasligi, his-tuyg'u va ijtimoiy rivojlanishining juda past darajaliligi uning maktabga tayyor bo'lishiga to'siq bo'ladi. Bunday bolalar o'rtoqlari va tengdoshlari orasida o'z o'rnini topa olmaydilar. Maktabda uzoq muddat ota-ona g'amxo'rligisiz

bo'lgani sababli, bola o'z yoshiga mos his-tuyg'u va iroda mustahkamligiga ega bo'lishi, o'z xulqini nazorat qila olishi kerak. Agar o'quvchi o'qishga ijobiy yondashsa, o'qishni xohlab, intilsa, ta'limdagi boshlang'ich qiyinchiliklarni tezroq va osonroq bartaraf etadi. Irodali bolish bolaga barcha maktab vazifalarini doimiy va muvaffaqiyatli bajarishida muhim ahamiyatga ega. Bilim va ijtimoiy hayot qonun-qoidalariga rioya qilish, xarakter ijobiy jihatlarining shakllanganligi bolaga boshqa bolalar bilan muloqotda, sinfdoshlar bilan do'stona munosabato'rnatishda va jamoada faol ishtirok etishida juda katta yordam beradi.

Bolaning maktabga umumiy tayyorgarligi deganda uning har tomonlama rivojlanganligi tushuniladi. Biror tomonining rivojlanmagani, zaifligi (aqliy, his-tuyg'uli, irodaviy yoki amaliy) maktabda o'zlashtirmaslikning sabablaridan bo'lishi mumkin. Shu bilan birgalikda, bolalar birinchi sinfda o'quv fanlarning (o'qish, yozuv, matematika) mazmunini o'zlashtirish uchun maxsus bilim, malaka hamda ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak. Masalan, matematikani o'qitishda o'qituvchi bola narsalarning rangi, shakli, katta-kichikligi, sonini ajrata biladi deb hisoblaydi, yozuvni o'rganishda esa bola yozuv va rasm qurollarini to'g'ri ishlata olishiga, grafik mashqlarni bajara olishiga tayanadi. Shu kabi bilim, malaka hamda ko'nikmalar maktabga maxsus tayyorgarlikni tashkil etadi.

Maktabgacha davr inson shaxsini shakllantirishda juda katta ahamiyatga ega. Agar shaxsni har taraflama shakllantirishda aynan shu yoshdagi qulay sharoitlar qo'llanilmasa, rivojlanish to'xtab qolishi mumkin yoki chetlanishlarini bartaraf etish nihoyatda og'ir kechadi. 7 yosh bola yangi sharoitga tez o'rganadigan va o'qish jarayonida muvaffaqiyatli ishtirok etadigan davr hisoblanadi. Y.A. Kamenskiy bola hayotining yettinchi yilini bekorchilikda buzilib ketmaslik uchun maktabda o'qishni boshlaydigan vaqt deb hisoblagan. Bolaning ona maktabida 5- 6 yil ta'lim-tarbiya olishini (bolaning oiladagi tarbiyasi nazarada tutilgan) u yetarli va optimal muhlat deb hisoblagan. Maktabga tayyor bo'lgan bola jismoniy chiniqqan, har qanday ob-havoda uzoq vaqt yura oladi, asosiy harakat malakalariga ega, uo'zining harakatlarini nazorat qila oladi, tozalikka rioya qiladi. Bola bilimining rivojlanganligi uning jamiyat va tabiatdagi voqea-hodisalarni tushunib yetishi, kuzatish qobiliyati, hodisalami to'g'ri nomlashi bilan aniqlanadi. Bola o'z fikrlarini ifoda eta bilishi kerak, ijodiy va mustaqil fikrlay olishi, aniq ko'rgazma materialga tayanib, masalalarni yecha bilishi kerak. 6-7 yoshli bola oiladan tashqarida hamo'zini dadil tutishi kerak. Shakllangan madaniy ko'nikmalari o'z tengdoshlari bilan munosabatlar o'rnatishiga yordam beradi. Bola mustaqil kiyinishni, ovqat yeyishni, narsalarini toza va tartibli saqlashni o'rganishi kerak. Bolaning maktabga tayyorligini turli sohadagi mutaxassislar aniqlay oladilar. Bunda bolalarning maktabga tayyorligini aniqlashda psixologik testlardan foydalanadi. Testlarni mazmun jihatdan 2 guruhga bo'lish mumkin:

1. O'qish jarayonida ishtirok etadigan alohida psixologik tomonlarning shakllanish darajasini aniqlaydigan testlar.

2. Maktabga umumiy tayyorgarlikni tekshiradigan testlar. Konsultantlar bolani ota-onalar oldida tekshiruvdan o'tkazadilar. So'ngra tekshiruvlar natijalari asosida quyidagi choralarni maslahat beradilar: umumta'lim maktabining 1-sinfiga yozish o'qishni 1-yilga qoldirish;

a) bolani bog'cha yoki maktab qoshidagi maxsus sinfga yozdirish;

b) bolani maxsus maktabga yozdirish. Konsultatsiyalarning xulosasi asosida mahalla qo'mitalarining maktab bo'limlari bola qayerda o'qishini hal qilishadi.

Agar bola 7 yoshga to'lib, ammo uning sog'lig'i yaxshi bo'lmasa, unda tekshiruvlar natijasiga ko'ra o'qish 1- yilga qoldiriladi. 1-yildan so'ng, bola qaytadan maxsus tekshiruvdan o'tadi va qayerda o'qishi hal qilinadi. Pedagoglar bunday bolalar bilan mavjud bo'lgan Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim hamda tarbiya dasturi bo'yicha ishlashi, faqat ularga ko'proq e'tibor ajratishi kerak. Maktabga umumiy va maxsus tayyorgarlik ko'rishga jiddiy talablar qo'yilgan, shuning uchun bolani maktabga doimiy ravishda tayyorlash kerak. Tayyorgarlik o'z-o'zidan, avtomatik tarzda paydo bo'ladi. Faqat maqsadga yo'naltirilgan va uzoq muddatga mo'ljallangan tarbiya jarayoni bolani maktabga yaxshi tayyorlanishiga olib keladi. Bolani qachon va qancha tayyorlash kerakligi haqida kattalar orasida turli fikrlar mavjud. Ko'pchilik otaona hamda tarbiyachilar 3 yoshdan boshlab, 1-sinfga bir yil qolgungacha tayyorlashni ku-chaytirish kerak deb hisoblashadi. Ammo boshqalar faqat mak-tabdan oldingi bir-yil davomida tayyorgarlik qilish kerak deb aytishadi. Ba'zi ota-onalar bola bog'chaga borishi bilan maktabga tayyorgarlik boshlanadi, debo'ylashadi. Maktab hayotiga bolani kim tayyorlashi kerak? Bog'cha tarbiyachilari bolani maktabga tayyorlash butun bog'cha davrida amalga oshishi kerakligini tushunishadi va dastur talablariga binoan uni amalga oshirishadi. Lekin aynan maktabga borishdan avval ular tayyorgarlikka alohida diqqat-e'tiborini qaratishadi: talaffuzdagi kamchiliklarni bartaraf etishadi, bilimlarni bir sistemaga solishadi, qo'llaming mayda harakatini rivojlantirishadi va hokazo. Y.A.Kamenskiy o'zining «Onalar maktabi» kitobining maktabga tayyorlash bobida yozishicha, barcha insonlar bajaradigan ishlar, ma'lum bir tayyorgarlikni talab qiladi. Ota-onalar shuni o'ylab, o'z bolalarini maktabga tayyorlashadi. Maktabga har tomonlama tayyorgarlikdan tashqari, Komenskiy ota-onalar uchun quyidagi vazifalarni ko'rsatadi:

1. Bolalarda maktabga borganda, o'z tengdoshlari bilan o'qigan va o'ynaganda xursandchilik hissini tug'dirish.

2. Bolalarga maktabdagi ta'limning mohiyatini tushuntirish, ularni maktabdagi faoliyat turlari bilan tanishtirish.

3. Bolalarda bo'lajak o'qituvchilarga nisbatan hurmat va ishonchni shakllantirish.

Ota-onalarning ko'pchiligi maktabda yaxshi o'qishning shartlaridan biri shaxsning umumiy rivojlanishi deb hisoblashadi. Ammo, bolaning aqliy rivojlanishi eng asosiysi deb bilishadi, shuning uchun mashg'ulotlarda bilim, nutq, tafakkur va xotirani rivojlantirishga harakat qiladilar. Keyingi o'ringa bolaning o'qish va yozish malakalarini rivojlantirishni qo'yishadi, yodlatishadi, suhbatlashishadi, birgalikda mantiqiy o'yinlar o'ynashadi. Gohida mehnat, sport, ashula yoki raqs bilan shug'ullantirishadi. Xulosa qilib aytganda, bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari bilan ota-onalarning hamkorlikda ish yuritishi ijobiy natija beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda tayyorlov guruhlarida tayyorlanayotgan bolalar maktab ta'limiga o'tkazilishdan oldin albatta maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi tekshiruvdan o'tkaziladi. Tayyorlov guruhidagi har bir bola uchun alohida daftarcha bo'lishi va unda bolaning tekshiruvdan o'tgan natijalari va maktab ta'limiga qay darajada tayyor ekanligi qayd qilib boriladi. Bunday tekshiruv natijalari albatta maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi va boshlang'ich sinf o'qituvchisi, maktab psixologi bilan o'zaro tahlil qilib chiqiladi. Albatta bu ishlar-yil davomida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Tayyorlov guruhidagi bolalar maktab ta'limiga o'tgach, u yerdagi sharoitga ko'nikish jarayonlarini muntazam ravishda nazorat qilib borish maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab psixologlari tomonidan amalgam oshiriladi. Albatta, bu jarayon bolalarni maktab ta'limiga sharoitlariga ko'nikishida alohida o'rinni egallaydi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Esonova Maloxatxon Akilovna MAKTABGACHA PEDAGOGIKA. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2022
2. Abdullayev A. Jismoniy tarbiya vositalari. O'quv qo'llanma. Fargona.
3. Abdumalikov R., Yunusev T.T. va boshqalar. "O'zbekistonda jismoniy tarbiya hamda ta'limining rivojlanishi", metodik tavsiyanoma. T., O'zDJTI, 1992. 376
4. Arakchaa P.K. Istoki ekologicheskogo vospitaniya Tekst: ucheb.-metod, posobie / P. K. Arakchaa. Kizil: Tuv. kn. izdvo, 2004. - 264 s.
5. Babaeva D. R., "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" T.: "Barkamol avlod fayz" 2018 y. Darslik.
6. Babaeva D.R., "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" O'zbekiston Respublikasi adliya vazirligi xuzuridagi "Intellectual mulk agentligi" T2020 yil. (elektron darslik).
7. Berdieva A. Jismoniy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. Maktabgacha ta'lim j., 2007. 5-son. -10-11 b.

8. Boboyorova G. Bolalarni maktabga tayyorlashda interfaol usullardan foydalanish. Maktabgacha ta'lim j., 2007. 6-son. -14 b.
9. Bolalar entsiklopediyasi. 2-nashr. -T. "O'zbekiston milliy entsiklopediyasi". Davlat ilmiy nashriyoti. 2002. -664 b.
10. "Bolangiz maktabga tayyormi?" metodik qo'llanma. G., 2001 yil
11. "Bolangiz maktabga tayyormi?" O'zb Res. Xalq ta'limi vazirligi Respublika ta'lim markazi, Ma'rifat-Madadkor nashriyoti.1999.
12. Djanpeisova G.E. Modern aspects of mathematics education of preschool children. / Methodical aid. T.: TSPU named after Nizami, 2017. - 106 p. 14.
13. Djuraev.R.X. Ta'lim menejmenti. T.: 2006y. O'quv qo'llanma.
14. Djuraeva D.R.- Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarga ta'limtarbiya berishning zamonaviy tendentsiyalari. Uslubiy qo'llanma - T.: 2015 15.